

IN MEMORIAM

JUOZAS BARZDAITIS (1922—1984)

1984 m. gruodžio 1 d. mirė pedagogas ir mokslininkas, Lietuvos filosofinės ir ateistinės minties tyrinėtojas, aktyvus mokslinės materialistinės minties propaguotojas filosofijos mokslų daktaras profesorius Juozas Barzdaitis.

Juozas Barzdaitis gimė 1922 m. gegužės 18 d. Šakiuose darbininkų šeimoje. Mokėsi Šakių gimnazijoje. Nuo penkiolikos metų vasaros atostogų metu dirba sezoniniu darbininku. 1940 m. sausio mėn. Juozas Barzdaitis įstoja į pagrindinę komjaunimo organizaciją. Atkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, jis skiriamas Lietuvos LKJS CK komjaunimo organizatoriumi Šakių gimnazijoje. Išvijus hitlerininkus iš Šakių rajono, 1944 m. rudenį vėl dirba komjaunimo darbą mokykloje. 1945 m. pradeda dirbti LKP Šakių apskrities komiteto instruktoriumi. Susidūrimė su buržuaziniais nacionalistais sunkiai sužeidžiamas.

1945 m. Juozas Barzdaitis įstoja į Vilniaus valstybinį universitetą, Teisės fakultetą. Studijuodamas jis kartu dirba komjaunimo darbą: 1946—1947 m.—VLKJS CK komjaunimo organizatorius universitete, 1947—1950 m.—Lietuvos LKJS Vilniaus miesto komiteto pirmasis sekretorius.

1950 metais baigęs universitetą, Juozas Barzdaitis paliekamas universiteto Dialektinio ir istorinio materializmo katedroje pedagoginiam

darbui. Per 25 metus, dėstydamas dialektinį ir istorinį materializmą, filosofijos istoriją, mokslinio ateizmo pagrindus, jis nuėjo kelią nuo asistento iki profesoriaus. 1975 m., pablogėjęs sveikatai, pereina į Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Filosofijos, sociologijos ir teisės institutą, kur iki mirties dirba vyresnioju moksliniu bendradarbiu.

Juozas Barzdaitis aktyviai dirbo mokslinį darbą. Jo mokslinių interesų centre — materialistinės ir ateistinės minties raida Lietuvoje. Pagrindinį dėmesį skyrė ikiproletarinio ateizmo XIX a. pabaigoje—XX a. pradžioje tyrimams. 1961 m. jis parašė ir apgynė kandidatinę disertaciją „XIX a. pabaigos—XX a. pradžios Lietuvos ateistinė mintis apie religijos kilmę“. Jos pagrindu išleista ir pirmoji Juozo Barzdaičio monografija „Ateizmas Lietuvoje (Trumpa istorinė apžvalga)“ (1967 m.). Tolesnių tyrimų rezultatas — filosofijos mokslų daktaro disertacija „Ateistinė mintis Lietuvoje (XIX a. pabaiga ir XX a. pradžia)“, kurią apgynė 1971 m. Šių tyrimų rezultatus mokslininkas paskelbė trijose stambiose monografijose: „Religijos kilmė ir kitimas“ (1976 m.), „Ateizmo tradicijos Lietuvoje“ (1980 m.), „Visuomeninis religijos vaidmuo“ (1981 m.).

Dirbdamas Filosofijos, sociologijos ir teisės institute, Juozas Barzdaitis parašė monografiją apie Vladislavo Dembskio ateistines pažiūras, straipsnių seriją apie Jono Biliūno materialistines pažiūras, rengė medžiagą „Lietuvos filosofijos šaltinių“ II tomui, skyrius kolektyvinei monografijai apie krikščionybės socialinį vaidmenį Lietuvoje, prisidėjo prie ateistinės minties Lietuvoje chrestomatijos „Krikščionybės kritika, laisvamanybė ir ateizmas Lietuvoje“ rengimo. Susidomėjęs krikščionybės įvedimo Lietuvoje socialinėmis priežastimis, tyrinėjo Gedimino pažiūras į krikščionybę. Šių tyrinėjimų rezultatas — monografijos „Gedimino laišakai ir krikščionybė“ rankraštis.

Daug mokslinių straipsnių Juozas Barzdaitis paskelbė Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų „Mokslo darbų“ serijoje „Filosofija“, „Problemos“, Lietuvos TSR Mokslų Akademijos „Darbuose“. Bendradarbiavo „Mažonoje lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje“, „Lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje“, parengė dalį „Ateizmo žodyno“ (1978), skelbė straipsnius „Komuniste“, „Tiesoje“ ir kituose leidiniuose. Savo mokslinių tyrimų išvadomis jis dalijosi mokslinėse ir mokslinėse-praktinėse konferencijose, savo darbų problematika skaitė pranešimus ideologiniams darbuotojams, paskaitas darbo žmonių kolektyvams.

Juozo Barzdaičio moksliniams tyrimams būdingas nuoseklus marksistinis požiūris vertinant ankstesnių kartų idėjinį palikimą ir dabarties dvasinio gyvenimo reiškinius. Jo moksliniai darbai — reikšmingas įnašas į marksistinį dvasinio gyvenimo raidos Lietuvoje tyrinėjimą. Jis vienas iš pirmųjų atskleidė gilią materialistinės minties ir ateizmo tradicijas Lietuvoje. Analizuodamas ikiproletarinių ateistų pažiūras, profesorius parodė ne tik jų ribotumą, kurį Lietuvoje sąlygojo istorinės raidos ypatybės ir ikiproletarinių ateistų klasinės bei ideologinės pozicijos, bet ir tuos bruožus, kurie buvo labai reikšmingi tolesnei ateistinės minties raidai,

kuriuos perėmė ir išplėtojo marksistiniai ateistai. Analizuodamas krikščionybės socialinį vaidmenį Lietuvoje, jis vertino jį konkrečiai istoriškai, parodydamas, kada ir kaip krikščionybė prisidėjo prie feodalinių santykių įtvirtinimo, kultūros raidos, kada ir kaip bažnyčia ir dvasininkija stabdė visuomenės pažangą, kultūros sekuliarizaciją, lietuvių nacijos formavimąsi. Juozo Barzdaičio darbai reikšmingi šių dienų ideologinėje kovoje su buržuazine propaganda, ypač su jos klerikaline atmaina.

Profesorius Juozas Barzdaitis daug nuveikė moksliniame-organizaciniame ir moksliniame-leidybiniame darbe. 1969—1975 m. vadovavo universiteto Filosofijos istorijos ir ateizmo katedrai. Buvo Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų „Mokslo darbų“ serijos „Filosofija“ vyriausiasis redaktorius, „Problemu“ leidinio organizatorius ir pirmasis vyriausiasis redaktorius (1968—1973 m.), vėliau — šio leidinio vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas.

Juozas Barzdaitis aktyviai dirbo rengiant jaunus mokslinius kadrus. Lietuvos TSR aukštosiose mokyklose dirba mokslininkų, kurių kandidatinių disertacijų vadovas buvo profesorius Barzdaitis. Daugeliui ginančiųjų disertacijas jis buvo reiklus ir geranoriškas oponentas ar recenzentas.

Susiejęs savo gyvenimą su komunistų partija 1946 m., Juozas Barzdaitis ne kartą buvo renkamas į Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto partinį komitetą, vadovavo Filosofijos, sociologijos ir teisės instituto partinės organizacijos biurui. Jis buvo Lietuvos KP Centro Komiteto neetatinis lektorius, ateistinio darbo koordinavimo tarybos prie Lietuvos KP Centro Komiteto narys. Jis aktyviai dirbo „Žinijos“ draugijoje, TSRS Filosofų draugijos Lietuvos skyriaus biure.

Už aktyvų pedagoginį ir visuomeninį darbą Juozas Barzdaitis apdovanotas „Garbės ženkle“ ordinu, medaliais. 1982 m. jam suteiktas Lietuvos TSR nusipelnusio kultūros veikėjo garbės vardas.

Juozo Barzdaičio asmenybė neišsisėmė jo moksliniu, pedagoginiu ir visuomeniniu darbu. Jis buvo puikus dainininkas, grojo keliais instrumentais, rašė dainas, kūrė eilėraščius. Visada tryško naujomis idėjomis, sumanymais, pasiūlymais, kuriais patraukdavo ir savo darbo draugus. Jį pažinojusių atminty Juozas Barzdaitis išliks kaip aktyvus komunistas, vaisingas mokslininkas ir pedagogas, ryški asmenybė.

B. Deksnys

J. BARZDAIČIO DARBŲ BIBLIOGRAFIJA

A. PUTELIENĖ

1. Apie Vilniaus Universiteto komjaunimo organizaciją.—Komjaunimo tiesa, 1946, lapkr. 27.
2. Kelionė po Gruziją: [Ispūdžiai].—Jaunimo gretos, 1946, Nr 11—12, p. 28—29.
3. Atstatysime sostinę!: [Apie komjaunuolių darbą Vilniaus m. atstatyme].—Komjaunimo tiesa, 1948, kovo 14.
4. Vieningai įgyvendinkime VLKJS. XI suvažiavimo nutarimus.—Komjaunimo tiesa, 1949, geg. 27.
5. Istorijos faktai kaltina: [Ats. į B. Žemelytės ir M. Staugienės laiškus, išsp. laikr. „Tiesa“, 1956 m. spalio 5, 16 d.].—Tiesa, 1956, gruod. 28.
6. Ateizmo pradininkas Lietuvoje. (Rec. kn.: Jurginis J. Kazimieras Lyščinskis — ateizmo pradininkas Lietuvoje. V., 1957.—52 p.).—Komunistas, 1957, Nr 11, p. 56—60.
7. Iš ateistinės minties istorijos Lietuvoje.—Komunistas, 1958, Nr 7, p. 29—33.
8. Kliūtys nugalimos — svajonės pildosi: [Iš Vilniaus valst. V. Kapsuko un-to komjaunimo organizacijos istorijos, 1945—1946 m.].—Tarybinis studentas (Vilniaus un-tas), 1958, birž. 6.
9. Lietuvos ateistų mintys Visatos klausimu.—Kn.: Astronominis kalendorius, 1959. V., 1958, p. 107—114.
10. Religija — liaudies nuodai: [Straipsniai: J. Barzdaitis; J. Norkus; B. Vaitonytė].—Kauno tiesa, 1958, spalio 12.
11. Ateistinės Jono Biliūno pažiūros.—Tiesa, 1959, rugpj. 28.
12. XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios Lietuvos ateistai apie gnoseologines religijos ištakas.—Filosofija, 1960, t. 1, p. 25—52.
13. Iš Lietuvos ateistinės minties istorijos.—Komunistas, 1960, Nr 8, p. 48—54.
14. Per šimtmečius: [Iš Lietuvos ateistinės minties istorijos].—Jaunimo gretos, 1960, Nr 9, p. 25—26.
15. Takai tie žolele neužžels: [Apie Vilniaus valst. V. Kapsuko un-to komjaunimo organizacijos veiklą pirmaisiais pokario metais].—Tarybinis studentas (Vilniaus un-tas), 1960, spalio 28.
16. Литовская атеистическая мысль конца XIX века — начала XX в. о происхождении и изменении религии. Автореф. дис. ... канд. филос. наук / Вильнюсский гос. ун-т им. В. Капсукаса.—В.: Б. и., 1960.—19 с.
17. Ar tikrai religija nemoko blogo?—Valstiečių laikraštis, 1961, geg. 14.
18. Apie naująjį testamentą.—Valstiečių laikraštis, 1961, rugs. 24.
19. Antireliginė propaganda ir ateistų kadrai.—Komunistas, 1962, Nr 9, p. 51—57. (Bendraautoris A. Gaidys).
20. XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios Lietuvos ateistai apie socialines religinių vaizdinių formavimosi prielaidas.—Filosofija, 1962, t. 2, sąs. 1, p. 67—83.
21. XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios Lietuvos ateistai apie ankstyvasias religinių tikėjimų formas.—Filosofija, 1963, t. 3, p. 125—138.

22. Ruošiamo ateistinius kadrus: [Mokslinio ateizmo kursas Vilniaus valst. V. Kapsuko un-te].— Agitatorius, 1963, geg. 16.

23. XIX a. pradžios ir XX a. pabaigos Lietuvos ateistai apie politeizmą ir mono-teizmą.— Filosofija, 1964, t. 4, p. 101—112.

24. XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios Lietuvos ateistai apie šiuolaikinių religijų kai kurių elementų formavimosi procesą.— Filosofija, t. 6, 1965, p. 111—121.

25. Ateistinė propaganda — sudėtinė ideologinės kovos dalis.— Komunistas, 1966, Nr 9, p. 20—24.

26. Ateizmas.— Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. V., 1966, t. 1, p. 106—109.

27. Dembskis Vladislovas.— Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. V., 1966, t. 1, p. 387—388.

28. XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios ateistinės minties vystymosi ypatybės.— Kn.: Religija, ateizmas, dabartis. V., 1966, p. 132—157.

29. Kieno dievas geresnis: [Religijų „teisingumo“ klausimu].— Komjaunimo tiesa, 1966, liepos 27.

30. Ateizmas Lietuvoje: (Trumpa istorinė apybraiža).— V.: Mintis, 1967.— 102 p.

31. Informacija apie Lietuvos visuomeninės filosofinės minties tyrinėjimo eigą: [Moksl. darbų tematika]. / Parengė: J. Barzdaitis, B. Genzelis, J. Macevičius, R. Plečkaitis, I. Zak-sas.— V.: (Vilniaus valst. V. Kapsuko un-tas), 1967.— 9 p.

32. Apie bažnyčios ir mokslo santykį (Iš XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios Lie-tuvos ateistinės minties istorijos).— Problemos, 1968, Nr 2. V., 1969, p. 98—108.

33. Filosofijos dėstytojas. [Apie filos. m. kand. E. Meškauską].— Tiesa, 1969, kovo 1, su portr. / Aut.: J. Barzdaitis, I. Ledas, A. Lozuraitis, J. Repšys, K. Rickevičiūtė, J. Vin-ciūnas.

34. Religijos ir bažnyčios santykis viduramžiais.— Kn.: Respublikinės filosofų moks-linės konferencijos, skirtos K. Markso gimimo 150-osioms metinėms paminėti, pranešimų tezės. V., 1969, p. 6—7.

35. Iš materijos supratimo istorijos (XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios lietuvių spau-doje).— Problemos, 1969, Nr 2(4). V., 1970, p. 47—54.

36. Атеистическая мысль в Литве (конец XIX — начало XX вв.). Автореферат дис. ... А-ра филос. наук / Вильнюсский гос. ун-т им. В. Капсукаса.— В.: Б. и., 1971.— 56 с.

37. Filosofijos baruose: [Pasikalbėjimas su filosofijos m. dr. J. Barzdaičiu].— Gimta-sis kraštas, 1972, geg. 18, su portr.

38. Judėjimo supratimas: (Iš Lietuvos materializmo istorijos).— Problemos, 1972, Nr 1(9). V., 1972, p. 75—84.

39. Liudvigas Fojerbachas — žymus filosofas materialistas.— Problemos, 1972, Nr 2(10). V., 1972, p. 90—99.

40. Ateizmo istorinės raidos pagrindiniai etapai. Mokymo priemonė studentams ne-akivaizdininkams.— V., 1973.— 33 p.— Antraše: Vilniaus valst. V. Kapsuko un-tas. Filoso-fijos ir ateizmo katedra.

41. Viduramžiai, bažnyčia, mokslas: (Iš Lietuvos ateistinės minties istorijos. XIX a. pabaiga ir XX a. pradžia).— Problemos, 1973, Nr 1(11). V., 1974, p. 70—81.

42. Pagrindinių „dievo įsakymų“ esmė: (Iš XIX a. pabaigos—XX a. pradžios Lietuvos ateistinės minties istorijos).— Problemos, 1973, Nr 2(12). V., 1974, p. 60—68.— Santr. rus., angl., p. 141—145.

43. Antropologinis L. Fojerbacho materializmas.— Kn.: Filosofijos istorijos chrestoma-tija: XIX a. ir XX amžių Vakarų Europos ir Amerikos filosofija. V., 1974, p. 63—72.

44. Religijos kilmė ir kitimas: Iki proletarinių ateistinių pažiūrų Lietuvoje marksis-tinė analizė. V.: Mintis, 1976.— 239 p.

45. Ateizmas.— Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. V., 1976, t. 1, p. 408—409.

46. Dembskis Vladislovas.— Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. V., 1976, t. 2, p. 625.

47. Ateizmo žodynas / P. Aksamitas, J. Aničas, J. Barzdaitis ir kt. Sudarė K. Dem-skis.— V.: Mintis, 1978.— 176 p.

Rec. Mačianskas F. Parankus leidinys ateistams.— Tarybinis mokytojas, 1979, rugp. 22.

48. Krikščionybės kritikos pirmtakai Lietuvoje: Pranešimo, skaityto Respublikinėje fi-losofijos mokslų konferencijoje, skirtoje Vilniaus universiteto įkūrimo 400-osioms meti-

nėms (Vilnius, 1978 m. rugsėjo 26–28 d.), apžvalga / Aut.: G. Jatkonis.— *Problemos*, 1978, Nr 2(22). V., 1979, p. 27.

49. Materialistinės J. Biliūno pažiūros.— *Problemos*, 1978, Nr 2(22). V., 1979, p. 60–70.

50. Ateizmo tradicijos Lietuvoje: (XIX a. pabaiga ir XX a. pradžia).— V.: *Mintis*, 1980.— 167 p.— Antraše: Lietuvos TSR MA Filosofijos, sociologijos ir teisės in-tas.

51. Visuomeninis religijos vaidmuo: (XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios Lietuvos ateistinė mintis).— V.: *Mintis*, 1981.— 189 p.

52. Vladislovas Dembskis — sukilėlis ir ateistas.— *Komunistas*, 1981, Nr 5, p. 53–59.

53. Karingojo materializmo tradicija: [V. Lenino straipsnio „Apie karingojo materializmo reikšmę“ svarba ideologiniam darbui].— *Mokslas ir gyvenimas*, 1982, Nr 3, p. 15–16.

54. Mokslas ir pasauležiūra: [Apie materialis. pasauležiūros formavimąsi Lietuvoje. Su red. priedais].— *Mokslas ir technika*, 1982, Nr 5, p. 30–32.

55. Pažiūros į krikščionybę senovės Lietuvoje.— *Mokslas ir gyvenimas*, 1982, Nr 5, p. 22–24.

56. Jonas Biliūnas apie materiją ir sąmonę.— *LTSR MA darbai. Serija A*, 1983, t. 3, p. 31–40.

57. J. Biliūnas apie visuotinę sąryšį ir vystymąsi.— *LTSR MA darbai. Serija A*, 1984, Nr 1(86), p. 14–23.

58. Pirmasis Lietuvos ateistas ir materialistas.— *Komunistas*, 1984, Nr 2, p. 20–25.

59. Medicina — filosofija — ateizmas: 1984 m. bal. mėn. moksl. konf. pranešimų tezės.— V.: [LTSR SAM], 1984.— 47 p.— Aut. J. Barzdaitis ir kt.

LITERATŪRA APIE J. BARZDAITĮ

Barzdaitis J.— *Mažoji Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*.— V., 1966, t. 1, p. 189.

Macevičius J. Visuomeninės filosofinės minties istorijos Lietuvoje problemų tyrimas: [Rašoma ir apie J. Barzdaičio darbus].— *Problemos*, 1968, Nr 1. V., 1968, p. 114–119.

Genzelis B. Pasirinktu keliu: [Apie filos. m. dr. J. Barzdaitį].— *Komjaunimo tiesa*, 1972, gegužės 20, p. 4.

Barzdaitis J.— *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*. V., 1977, t. 2, p. 34.

LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas: Dėl Lietuvos TSR nusipelnusio kultūros veikėjo garbės vardo suteikimo J. Barzdaičiui.— *LTSR Aukšč. Tarybos ir Vyriausybės žinios*, 1982, geg. 20, Nr 14, p. 273.

J. Barzdaitis: [Nekrologas].— *Tiesa*, 1984, gruod. 4.